
Studium

Antal Dániel
PhD-hallgató

Szükség van-e hatósági tanúra a büntetőeljárásban?*

A büntetőeljárás nyomozási szakasza alatt a hatóságoknak lehetőségük van rá, hogy bizonyos eljárási cselekmények lefolytatásakor hatósági tanút, vagyis olyan személyt vegyenek igénybe, aki kívülálló, az eljárás szempontjából pártatlannak minősül. A 2003 július 1-jén hatályba lépett büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (továbbiakban Be.) e szabálya kapcsán felmerülhet a címben is megfogalmazott kérdés, miszerint valóban szükség van-e a hatósági tanú alkalmazására a büntetőeljárásban? Hiszen nemcsak a nyomozás során, de a bírósági eljárásban is – lévén a hatósági tanú is tanú – szerepet kaphat, mert az általa észleltekről, tapasztaltakról bizonyos megkötések és korlátok mellett tanúvallomást is tehet. De vajon a modern, XXI. századi technika mellett kell-e az eljárásnak egy felesleges plusz személy, szükség van-e rá csak azért, hogy a jelenlétében megtartott eljárási cselekményen jellemzően teljesen kívülállóként és érdemi tevékenység nélkül, csupán biztosíték jelleggel vegyen részt és igazolja az eljárás menetét?

A hazai szakirodalomban e kérdés meglehetősen periférikus, hiszen az új Be. hatályba lépése óta nem született önálló tanulmány e körben, ráadásul a legutóbb publikált tanulmány is a hatályos Be. megalkotása előtt látott napvilágot. A jelen tanulmányban ezért megvizsgálom a hatósági tanúra vonatkozó büntetőeljárási szabályokat és a hatósági tanú alkalmazása körében felmerülő problémákat a vonatkozó és igen tanulságos AB határozat segítségével (különös figyelemmel az ahhoz fűzött különvéleményre), és de lege ferenda javaslatokat teszek a hatósági tanú alkalmazása körében.

Már most leszögezhető, álláspontom szerint hatósági tanú alkalmazására a büntetőeljárásban a XXI.

---

* A kutatás a TÁMOP 4.2.4.A/2-11-1-2012-0001 azonosító számú Nemzeti Kiválóság Program – Hazai hallgatói, illetve kutatói személyi támogatást biztosító rendszer kidolgozása és működtetése konvergencia program című kiemelt projekt keretében zajlott. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

században nincs szükség, az intézmény szabályozása olyan „abszolút eljárási hibák sorozatában” szenved, amelyek miatt feltétlen kasszációra van ítélve. Ennek okait a következőkben fejtem ki.

I. A hatósági tanú törvényi szabályozása

A hatósági tanú intézményének bevezetésére már a büntetőeljárás hazai írott történetének hajnalán, a bűnvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. tc-ben (továbbiakban Bp.) sor került. Az akkor még „bíróági tanú” néven szereplő tanúkat számos eljárási cselekményen vették igénybe, többek között pl. a terheltek kihallgatásán is.¹ A bírósági tanú bevezetését a népnilvánosság „korai” megjelenéseként jellemezhetjük. Az eljárás hitelességének, az eljárási érdekek feltétlen érvényesülésének garanciái (...) a független bírói jelenlétben, valamint az ehhez párosuló, a laikusok részvételét igénylő népnilvánosságban gyökereznek.² Tehát már a Bp-ben is a törvényesség garanciáját látták a bírósági tanú intézményében, ráadásul az inkvizitórius elvek túlhaladottá válása folytán a nyilvánosság felé nyitás egyik első csírája is volt.

A hatályos Be. a nyomozásról szóló II. rész IV. fejezet III. címében, a 183. §-ban szól a nyomozás során egyes eljárási cselekményeken alkalmazható hatósági tanúról.

A Be. definíciója szerint hatósági tanúként olyan érdektelen személyt lehet igénybe venni, aki képes érzékelni és igazolni a nyomozási cselekmény elvégzését. Az érdektelenséget a Be. a kizárás szabályainak megfelelően akként szabályozza, hogy a hatósági tanú nem lehet sem az eljáró hatóság tagja, sem pedig azok alkalmazottja vagy hozzátartozója.³ Érdekes helyzeteket teremthet a gyakorlatban, hogy a hatóság tagja kit kér fel arra, hogy ilyen szerepet – egyébként a törvényből következőleg önkéntesen – betöltsenek. Nyilvánvalóan nagyon szűk a kör, így tehát már a definíció láttán is egyértelmű, hogy igen ritkán alkalmaznak a hatóságok ilyen tanút, aki közreműködésre a Be. 183. § (4) bekezdése szerint egyébként sem kötelezhető.

Hatósági tanú alkalmazására csak az ügyésznek és a nyomozó hatóságnak van jogköre [Be. 183. § (1) bekezdés], a bíróságnak nincs, ebből következően a bírósági eljárás során hatósági tanú alkalmazására már nincs lehetőség, ami már csak azért is érdekes, hiszen korábban éppen „bíróági tanúnak” hívta az eljárásjogi törvény. A nyomozó hatóság és az ügyész az alábbi nyomozási cselekmények során alkalmazhat hatósági tanút:

Bizonyítási eljárások	Kényszerintézkedések	Kihallgatás
<ul style="list-style-type: none"> • Szemle; • Bizonyítási kísérlet; • Felismerésre bemutatás. 	<ul style="list-style-type: none"> • Lefoglalás, • Házkutatás, • Motozás végrehajtásakor. 	<ul style="list-style-type: none"> • Írni, olvasni nem tudó személy vallomásától felvett jegyzőkönyv ismertetésekor. [Be. 183. § (1) bekezdés]

A hatósági tanú igénybe vételét a fentiek esetén kőgensen írja elő a törvény, ha az érintett személy írni, olvasni nem tud, vagy a tizennegyedik életévét nem töltötte be, vagy ha a védő, a terhelt és a szemlével, lefoglalással, házkutatással, motozással érintett személy ezekkel összefüggésben vagy egyéb okból indítványozza [Be. 183. § (2) bekezdés].

Kérdésként merülhet fel a fenti felsorolás kapcsán, hogy miért csak ezekre az eljárási cselekményekre szűkíti a jogalkotó a hatósági tanú alkalmazását? Ezzel kapcsolatban Borai Ákos mutat rá a hatósági tanúról írott cikkében arra, hogy a jogintézmény már az említett Bp-ben is szerepelt, majdnem ugyanezen az eljárási cselekmények esetén, és tulajdonképpen a mai szabályozás sem pusztán kiválogatás, sokkal inkább történelmi hagyomány eredménye.⁴

A fenti nyomozási cselekmények során a hatósági tanú feladata, hogy igazolja a jelenlétében tartott eljárások lefolyását és eredményét. Ennek érdekében a hatósági tanúként csak olyan személyt lehet igénybe venni, aki képes érzékelni és igazolni az eljárás menetét. Az eljárást a hatósági tanú jelenlétében úgy kell lefolytatni, hogy azt nyomon követhesse [Be. 183. § (3), (5) és (7) bekezdés]. A nyomon követhetőségről és az eljárásról részletes szabályokat a belügyminiszter irányítása alá tartozó nyomozó hatóságok nyomozásának részletes szabályairól és a nyomozási cselekmények jegyzőkönyv helyett más módon való rögzítésének szabályairól szóló 23/2003. (VI. 24.) BM-IM együttes rendelet (a továbbiakban: Nyer.) tartalmaz az egyes eljárásokhoz kapcsolódóan:

- Ha a szemle vagy más nyomozási cselekmény foganatosításakor hatósági tanút alkalmaznak, a felkutatott, előhívott nyomot, anyagmaradványt a hatósági tanúnak – szükség esetén technikai eszközök rendelkezésre bocsátásával – be kell mutatni.⁵
- A nyomok és anyagmaradványok rögzítését, eredetben való biztosítását, illetve megmintázását a hatósági tanúval külön közölni kell, és e műveleteket is előtte kell elvégezni.⁶
- Ha hatósági tanút alkalmaznak, a bűnjelcímét a hatósági tanúval is alá kell íratni.⁷
- A bűncselekmény helyszínén rögzített szagmaradvány, illetve a gyanúsítottól, továbbá más személyről vett szagminta alapján a nyomozó szerv szolgálati kutya alkalmazásával szagazonosítást végezhet. A szagazonosítást az erre a célra alkalmas helyiségben kell lefolytatni. Az azonosítandó szagmaradványt, illetve szag-

mintát tartalmazó üvegtartályt, valamint az azt hitelesítő bűnjelcímét be kell mutatni azoknak, akiket a nyomozási cselekményre idéztek, illetve arról értesítettek - ha a nyomozási cselekményen hatósági tanú is részt vesz, neki is -, és csak ezt követően lehet felbontani.⁸

Látjuk tehát, hogy a Be. keretjogszabályi rendelkezésein túl a Nyer. számos részletszabályon keresztül „ad” feladatot a hatósági tanúnak. Az már egy másik kérdés, hogy a valóságban ebből mennyit hajtanak végre a hatóságok a jogszabályoknak megfelelően.

A hatósági tanút az eljárás során természetesen jogok és kötelezettségek terhelik, amelyekre őt figyelmeztetni kell. A hatósági tanú jogai: észrevételeket tehet az eljárás során, költségtérítésre jogosult,⁹ és megilleti a személyi védelem. A hatósági tanút az eljárás során tudomására jutott tények, adatok, körülmények vonatkozásában titoktartási kötelezettség terheli, amely alól csak az a hatóság adhat felmentést, amely előtt az eljárás folyamatban van [Be. 183. § (6) bekezdés].

Végül a hatósági tanúra vonatkozó rendelkezés, hogy az eljárási cselekményről készült jegyzőkönyvön a tanú nevét és lakcímét fel kell tüntetni, továbbá azt is, hogy érdektelen hatósági tanúként vett részt az eljárás során, és azt a hatósági tanúnak is alá kell írnia. A hatósági tanú ezzel arról nyilatkozik, hogy az eljárási cselekmény úgy ment végbe, ahogyan azt ő tapasztalta. [Be. 183. § (7) bekezdés].

Nem csak a Be-ben kap azonban szerepet a hatósági tanú, hiszen a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény (továbbiakban Ket.) 55. §-a szerint is mód van alkalmazására.¹⁰

Közigazgatási eljárásban négy eljárási cselekményen lehet igénybe venni hatósági tanút: biztosítási intézkedés alkalmazása során, szemlénél, lefoglalásnál és hatósági ellenőrzésnél [Ket. 55. § (1) bekezdés]. Ezen túlmenően a vonatkozó rendelkezések a Be-vel közel azonosak, azzal a fontos kivétellel, hogy amennyiben a hatóság a fenti eljárások során kép- és hangfelvételt készít, úgy hatósági tanú egyáltalán nem alkalmazható.

II. A hatósági tanú alkalmazásakor felmerülő problémák

A hatósági tanú alkalmazása számos problémát vet fel, amelyeket érdemes a következőkben összefoglalni. A hatósági tanú Be-be való bevezetésekor a jogalkotó elmulasztotta titoktartásra kötelezni

a hatósági tanút az eljárás során megismert tények, adatok, körülmények tekintetében, emiatt az Alkotmánybíróság a 43/2004. (XI. 17.) AB határozatában (továbbiakban AB határozat) mulasztásban megnyilvánuló alkotmányellenességet állapított meg a hatósági tanú vonatkozásában, és felhívta a jogalkotót a korábbi Alkotmányban (1949. évi XX. törvény) rögzített magánszféra védelmével kapcsolatos alapjogok¹¹ biztosítására. A jogalkotó ekkor emelte be a törvénybe a hatósági tanú titoktartási kötelezettségét, és a bevezető 2006. évi LI. törvény indokolása szerint az „az alkotmányos alapjogok védelmét szolgáló titoktartási kötelezettség súlyát és jelentőségét juttatja kifejezésre.”

A) A Be. a korábbi szabályozási hibáját már javította, hiszen a hatósági tanú személyére nézve kikerült a törvényszövegből a „lehetőleg érdektelen személy” megfogalmazásból a „lehetőleg” kifejezés, ugyanakkor a kizárás kapcsán nem szabályozta a jogalkotó, hogy az eljárási cselekménnyel érintett személynél is figyelemmel kell lenni az érdektelen kitételekre, nem csupán a hatóságokkal szemben szabályozni azt *expressis verbis*.

B) A hatósági tanú alkalmazására a törvény indokolatlanul csak bizonyos eljárási cselekmények lefolytatása esetén ad lehetőséget. A „kiválasztott” eljárási cselekmények kapcsán azonban semmilyen magyarázat nem szerepel, hogy miért éppen e bizonyítási eljárásokra és kényszerintézkedésekre esett a jogalkotó választása. Az AB határozat is kiemeli, hogy az eljárási cselekmények „többségének jellemzője, hogy a bizonyítási eljárásban jelentőséggel bírhatnak; nemcsak a büntetőeljárás alá vont személyt, a terheltet érintik, hanem érinthetik a bizonyítékok megszerzése érdekében alkalmazott eljárási cselekményeket eltérni köteles „kívülálló” személyek alkotmányos alapjogait is, ugyanakkor egyszeri, ugyanazon körülmények között már nem megismételhető cselekmények (pl. szemle, lefoglalás, házkutatás, motozás). Ezért végrehajtásuk az eljárási cselekmények érintettjének jogai védelmében, az eljárás jogszerűségének biztosítása érdekében fokozott garanciákat igényel. Ezeknek az eljárási garanciáknak egyike a hatósági tanú alkalmazása.” A jogalkotó – mint láttuk – rosszul vette át a szabályozást a korábbi törvényekből, így csak ezeken az eljárási cselekményeken lehet jelen hatósági tanú. Ha már hatósági tanú alkalmazását írja elő a törvény, azt is figyelembe kellett volna venni, hogy melyek azok a nyomozási cselekmények, amelyek valóban olyan fokban fontosak a bizonyítás során, hogy azokon szükség van egy „érdektelen, kívülálló” személyre. Ha ezt figyelembe vették volna az új Be. megalkotásakor, akkor a terhelt és a tanú kihallgatása nem maradhatott volna ki az ilyen eljárások közül. Hiszen pl. a szemle során a

hatósági tanú szerepe teljes mértékben csak a megfigyelésre irányul, valós munkát nem is végezhet, de nincs is szükség rá, hiszen kvázi szakértők (nyomrögzítők, helyszíni szemle bizottság stb.) végzik az érdemi munkát, így jelenléte gyakorlatilag nincs is szükség. Ugyanígy pl. motozásnál pedig a kettős nemi szabály¹² szabhat korlátot a jelenlétnek. Nem lenne viszont felesleges pl. a terhelt kihallgatásán (ha már ragaszkodunk az intézményhez), ahol pl. a Miranda-figyelmeztetés¹³ elhangzását, vagy pl. a tanú kihallgatásán a tanúzási akadályokra való figyelmeztetés¹⁴ megtörténtét igazolhatná. Ha ugyanis a jogalkotó szándéka az volt, hogy a jegyzőkönyvben foglaltaknak megfelelő eljárási cselekmény lefolyását igazolja a hatósági tanú, akkor talán a valóban fontos (és gyakran problémát, visszaélést okozó) nyomozási cselekményekre kellett volna szorítani a hatósági tanú alkalmazását. Ekkor ráadásul a hatósági tanú lényegesen kevesebb magántitokkal kerülne kapcsolatba. Az AB határozat által is kiemelt egyszeri, meg nem ismételt eljárási cselekmények kapcsán nem tartom fontosnak a hatósági tanú szükségességét, hiszen bár valóban megismételhetetlen eljárási cselekmények, mégis érdemi kihatása rájuk annak, hogy azokon részt vett-e hatósági tanú, avagy nem. Ráadásul a hatóságnak általában nem is kötelező igénybe vennie a hatósági tanút.

Ugyanezekre a hiányosságokra és súlypont-eltolódásokra hívja fel a figyelmet az AB határozathoz fűzött indokolásában Erdei Árpád akkori alkotmánybíró is: „A szabad bizonyítás elvéből következően a büntetőeljárásban a törvény egyetlen bizonyítéknak sem tulajdonít súlyozott bizonyító erőt és egyetlen bizonyítási cselekményt sem tekint a többi fölött álló, eltérő értékűnek (78. §). Ebből következően a vitatott szabályban felsorolt nyomozási aktusok törvény általi kiemelése a lehetséges bizonyítási és kényszercselekmények köréből önmagában véve is olyan önkényes válogatást jelent, amely a büntetőeljárás rendszerében is elvi törést okoz. Az eljárási cselekmények közötti, magyarázat nélküli válogatás alkalmas olyan látszat előidézésre, hogy a bizonyítékok mérlegelése során a kiemelt és „túlbiztosított” cselekmények alkalmával beszerzett bizonyítékok „különleges értéket” képviselnek.”

C) Mi is a valós szerepe a hatósági tanúnak? A törvény indokolása és az AB határozat egybeolvasásából az szűrhető le, hogy a hatósági tanú feladata és szerepe nem az eljárási cselekmény jog- és szakszerűségének igazolása (hiszen laikusként ezekhez egyáltalán nem is ért), hanem az, hogy a jegyzőkönyv hitelességét alátámassza. Ezzel tulajdonképpen a hatósági túlsúlyt hivatott ellensúlyozni. Álláspontom szerint ezt a feladatát a hatósági tanú soha nem képes ellátni. Az AB határozat indokolása szerint: „A hatósági tanú

a nyomozási cselekménnyel érintett személyek jogai védelmének egyik garanciája, de egyúttal garanciát jelenthet a hatóság nevében eljáró személy számára az alaptalan panaszokkal szemben.” A garanciális szerepből fakadóan a hatósági tanúnak alkalmasnak kellene lennie erre a feladatra. A jogi háttérből adódóan hatósági tanú alkalmazásra vagy az eljáró hatóság részéről történő kiválasztással, vagy pedig szintén a hatóság általi kiválasztással, de az érdekelt fél indítványára (csak az alkalmazásra, soha nem a személyre) kerülhet sor. Így tehát a hatósági tanú inkább a hatóság oldalán vesz részt az eljárási cselekményen, mintsem az érdekelt oldalán. A fenti eljárási szabályok szerint neki az összes nyomot és anyagmaradványt be kell(ene) mutatni, a bűnjeleket és a jegyzőkönyvet aláírni. Ezekből fakadóan ő inkább a hatóság munkáját hivatott hitelesíteni, mintsem az érdekelt fél jogait védi. Mi több, a hatósági tanút titoktartási kötelezettség terheli az általa megismert adatokra vonatkozóan, amelyek felfedése alól csak az eljáró hatóság adhat felmentést, a titokgazda nem. Véleményem szerint a hatósági tanú nem lát el valós feladatot (legalábbis amit a jogalkotó szánt neki, azt biztosan nem), szerepe csupán a megfigyelés, és a sablonszerű aláírások tömkelege a jegyzőkönyveken anélkül, hogy valóban tisztában lenne az eljárási cselekmények pontos véghezvitelével. A hatósági tanú – ahogyan Erdei Árpád is kiemeli – inkább a hatóság önigazolását szolgálja, semmint az érintett fél érdekeit. Borai Ákos szerint pedig elfogadhatatlan s egyben méltánytalan a társadalom rendőri szervek eljárását illető negatív attitűdje is. Úgy tűnik: a polgár-rendőr konfliktus esetén az az alapvélelem, hogy éppen a rendőr vétett a jog ellen.¹⁵

D) Ha már szóba került a titoktartás alóli felmentés kérdése, érdemes kiemelni a szabályozás egy újabb anomáliáját. A hatósági tanú feladata az is, hogy az érintett személy érdekeit is védje, ne csupán az eljárás lefolyásának menetét igazolja a jegyzőkönyvön. De vajon az érdekelt fél érdekeit képes-e úgy védeni, hogy titoktartási kötelezettség terheli őt és az alól pont a titokgazda nem adhat felmentést? Álláspontom szerint nem. Abban az esetben ugyanis, ha az érdekelt fél vélt vagy valós panasszal él a hatóságnál az eljárási cselekmény lefolyásával kapcsolatban, ő maga nem kérheti a hatósági tanút, hogy nyilatkozzon az eljárási cselekményről, hiszen nem mentheti fel őt a titoktartási kötelezettsége alól. Így tehát előfordulhat az a kevésbé jogállami eset, hogy az eljáró nyomozó hatóság a hozzá beérkezett panaszt elutasítja, mert a hatósági tanúnak ő maga nem ad felmentést a titoktartási kötelezettség alól, talán éppen azért, hogy saját eljárását védje. Persze ilyen esetben további jogorvoslattal élhet az érintett személy, de semmiképpen sem védi az ő érdekeit

olyan hatósági tanú, akinek ő a saját titkaira nézve nem adhat felmentést.

Érdemes kiemelni azt is, hogy a titokgazda a rendőrnek viszont adhat felmentést a titoktartás alól.¹⁶

E) A hatósági tanú mint az eljárás egyik mesterséges tanúja voltaképpen nem is nevezhető a szó szoros értelemben tanúnak. A Be. 79. § (1) bekezdése szerint tanúként az hallgatható ki, akinek bizonyítandó tényről tudomása lehet. A hatósági tanúnak semmiképpen sem a bűncselekménnyel kapcsolatos bizonyítandó tényről lehet tudomása. Ő csak azért szerepel az eljárásban, mert önkéntesen a hatóság által lefolytatott eljárási cselekmény jegyzőkönyvben rögzítéssel azonos lefolyását igazolja. A hatósági tanú tulajdonképpen tanúnak ezért csak áttételesen nevezhető, közvetett tanú. Csak és kizárólag az eljárási cselekmény lefolyását igazolja, gyakorlatilag az arról készült jegyzőkönyvvel azonosan. A hatósági tanú ezen túlmenően információval a „bizonyítandó tényről” nem is rendelkezik, így tanúként az eljárásban szinte teljesen felesleges lenne őt kihallgatni. Alapvetően nem is lehet, hiszen a Be. 81. § (4) bekezdése értelmében a hatósági tanút nem lehet kihallgatni olyan tényekre, adatokra, körülményekre nézve, amelyre titoktartási kötelezettség terheli, és ez alól a bíróság, az ügyész, illetőleg a nyomozó hatóság nem mentette fel. Ha pedig mondjuk a bíróság fel is menti a hatósági tanút, akkor vajon milyen plusz információval tud szolgálni? Az esetek döntő többségében semmilyenen. A gyakorlatban ritkán ugyan, de előfordul, hogy a bíróság tanúként hallgatja ki pl. az eljáró rendőröket, akik érdemi vallomást nem tudnak tenni, hiszen a sokszor csak évek múlva tárgyalási szakba kerülő esetek kapcsán legfeljebb (jobb híján) megerősítik a jegyzőkönyvben foglaltakat. A hatósági tanútól sem várható el más, hiszen a jegyzőkönyvet aláírásával igazolta, így az elméletileg az eljárási cselekmény valós lefolyását tartalmazza, amelyre hónapokkal, évekkel később a hatósági tanú sem emlékezhet, de ha mégis, akkor sem érdeke az az ellentétes dolgokat feszegetni. Egyébként pedig saját magát is felesleges kérdéseknek tenné ki, ha a korábban nem kifogásolt eljárással kapcsolatban éppen a bíróságon szólalna fel, nem pedig akkor, amikor egyébként arra joga is volt.

F) A Ket. 55. § (2) bekezdése értelmében nem alkalmazható hatósági tanú, ha az eljárási cselekményről kép- és hangfelvételt készít az eljáró hatóság. Azt gondolom, ha már a Be. ragaszkodik a hatósági tanú alkalmazásához, akkor legalább ezt a bekezdést érdemes volna átvenni a Ket-ből. Ahogyan arra a már sokat hivatkozott Erdei Árpád is felhívja a figyelmet az AB határozathoz fűzött különvéleményében: „a Be. (...) számos esetben előírja – sőt esetenként kötelezővé teszi – modern technikai eszközök igénybevitelét-

nek lehetőségét és szabályozza ezek eredményének a bizonyítási eljárás során történő, kimondottan célhoz kötött, így az adatvédelmi szempontokat is érvényre juttató felhasználását. Ezáltal biztosít olyan eszközöket a nyomozó hatóság számára, amelyek kívülálló személyeknek ebből a célból az eljárásba történő bevonása nélkül is lehetővé teszik, hogy az eljárási cselekmények törvényességét, a bizonyítékok hitel-terdemlőségét vitathatatlaná tegyék.” Vélhetően az alkotmánybíró is a kép- és hangfelvétel készítésére gondolt, amely valóban kiváló helyettesítője lenne a hatósági tanúnak. Ennek előnyei megkérdőjelezhetetlenek: egyfelől költséghatékony, mert az eljáró hatóságnak nem kell a hatósági tanú részére költségtérítést fizetnie, másrészt általa az AB határozatnak alapot adó titoktartási kötelezettség sem fog érinteni kívülálló személyt, a titkok megmaradnak a hatóság berkein belül, ahol pedig a Be. jól körülbástyázza annak védelmét.

G) A hatósági tanúnak nem csak a kötelezettsége, de a jogai között is akad olyan, amelynek létjogosultsága megkérdőjelezhető. A Be. 183. § (6) bekezdése értelmében a hatósági tanú személyi védelemre tarthat igényt. A jogalkotó szándéka itt ugyan üdvözlendő, de talán teljesen felesleges pluszkötelezettséget jelenthet. A hatósági tanúnál a Be. kötelező erővel írja elő, hogy a nevét és a lakcímét az eljárási cselekményről készült jegyzőkönyvön fel kell tüntetni [Be. 183. § (7) bekezdés]. Ahogy bármely más tanú is, a hatósági tanú is kérheti személyi adatainak zártan kezelését [Be. 96. § (1) bekezdés], így az eljárási cselekményről készült jegyzőkönyvön a személyi adatait nem lehet feltüntetni, azokat zártan kell kezelni. Ezáltal a hatósági tanú védelme megoldható lenne. Ha pedig a hatóság attól tart, hogy a tanú veszélybe kerülne, úgy inkább el kell tekinteni az alkalmazásától (amennyiben lehet), mintsem költséges tanúvédelemmel szolgálni részére.

H) A hatósági tanút az általa megismert adatok, tények, körülmények kapcsán titoktartási kötelezettség terheli. A hatósági tanú mint kívülálló, érdektelen személy vesz részt az eljárásban, így rá valóban nem vonatkozott a hatóság titoktartási kötelezettsége, ezért vele szemben a titoktartásra kötelezés szükséges rendelkezés. Azonban a nyilvánosságához fordulása, a megismert adatok nyilvánosságra hozása, a sajtóhoz fordulás a hatósági tanú negatív megítélését feltételezi. A nyomozás során az eljárási cselekményekről csak az a hatóság adhat tájékoztatást, amely azt fogantatosította.¹⁷ Ezt a szerepet rendszerint a rendőrség, de egyes esetekben az ügyészség látja el. A hatósági tanú nyilvánosságához fordulásától oly mértékben félni, hogy azt büntetőjogi védelemben kelljen részesíteni, felesleges lehet, hiszen a hatósági tanúnak nem érdeke az, hogy a sajtóhoz vagy a nagy nyilvánosságához közvetlenül forduljon az általa megismertekkel.

Éppen ezért a büntetőjogi védelem talán túlzott elővigyázatosság a jogalkotó részéről. Erre egyébként a hatóságok azzal is figyelhetnek, hogy a sajtóval nem közlik a hatósági tanú alkalmazását, illetve a megfelelő kioktatásokkal a hatósági tanú is visszatartható az ilyen nem kívánatos cselekedetektől.

III. De lege ferenda javaslatok

A hatósági tanú alkalmazása, mint láttuk, több problémát is felvet, amelyek kapcsán AB határozat, de főleg az ahhoz fűzött különvélemény több megoldási javaslatot is megfogalmaz.

Véleményem szerint a hatósági tanú igénybe vételekor felhozható javaslatok ugyan javíthatnának a jelenlegi szabályozáson, mégis inkább drasztikus megoldásra lenne szükség.

A hatósági tanút a jogalkotó indokolatlanul csak bizonyos eljárási cselekmények kapcsán tartja igénybe vehetőnek, a többi esetben nem. Az AB határozat is arra mutatott rá, hogy a válogatás nélkülöz minden ésszerű indokot, a véletlenszerű válogatást jelent az egyes bizonyítási eljárások és kényszerintézkedések között, még akkor is, ha évszázados hagyományai vannak ennek a szabályozásnak. Emiatt érdemes lenne – ismét csak akkor, ha fenntarthatónak tartjuk a hatósági tanú intézményét – problémásabb eljárási cselekményekhez kötni az igénybevételt. Bár Erdei Árpád is kifejti, hogy nem szabad súlyozni az egyes eljárási cselekmények között, mégis a bizonyítás szempontjából érdemes lenne olyan cselekményekhez kötni a hatósági tanút, ahol valóban van értelme annak, hogy annak jegyzőkönyvvel azonos lefolyását igazolja. Ilyen lehetne a már említett terhelti kihallgatás, ahol a Miranda-figyelmeztetés elhangzása és megértetése kulcsfontosságú, avagy a tanú kihallgatása során szintén a figyelmeztetések pontos és jogszerű megtörténtét igazolhatná a hatósági tanú.

Az eljárási cselekményeken való jelenlétével a hatósági tanú szerepe az, hogy a jegyzőkönyvben írta valódiságát igazolja. Nem lehet és soha nem is lesz érdemi résztvevője az ilyen cselekményeknek, a Nyer-ben írt plusz kötelezettségek (minden nyomot megmutatni neki, aláírni a bűnjeleket stb.) pedig teljesen felesleges és időhúzó jellegű feladatok, amelyeket a hatóságok a gyakorlatban aligha tartanak be a jogszabályoknak megfelelően. Ráadásul a hatósági tanú az eljárásban sokkal inkább a hatóság önigazolása, mintsem az érintett személy érdekvédője, amely eltolódáson mindenképpen változtatni kell. A hatósági tanú által őrzött magántitok megtartása alól mindenképpen felmentési jogot kell adni a titokgazdának is azért, hogy az érdekeit – ha kell – a hatósággal szemben is hatékonyan tudja védeni.

A hatósági tanú az eljárás során mindaddig nem hallgatható ki tanúként, ameddig az eljáró hatóság nem ad felmentést a titoktartási kötelezettsége alól. Mind perökonómiai, mind költséghatékonysági szempontból ezért érdemes lenne őt „megfosztani” tanúzási kötelezettségétől, még akkor is, ha erre nyilvánvalóan csak kivételes esetben kerül sor. A hatósági tanú ugyanis vallomásában legfeljebb megerősíteni tudja az eljárási cselekmény jegyzőkönyvvvel azonos lefolyását. Azon túlmenően aligha bír érdemi információt szolgáltatni a hatóságnak, amely miatt őt tanúként kihallgatni szükségtelen.

A hatósági tanúnak mint tanúnak joga van ahhoz, hogy a személyi adatait zártan kezeljék. Emiatt teljesen felesleges kötelezővé tenni, hogy neve és lakcíme szerepeljen a részvételével megtartott eljárási cselekményről készült jegyzőkönyvön. Mivel a hatósági tanú érdektelen, kívülálló személy, elegendő volna az, ha a jegyzőkönyvön a hatósági tanú jelenlétére hivatkozást a hatóság megtenné, és csak indokolt esetben bocsátanák rendelkezésre az ő személyi adatait. Kvázi a jogalkotó automatikusan személyi adatok zártan kezelésével ruházná fel a hatósági tanút, ezzel mintegy díjazva (és védve) az ő önkéntes segítségét az eljárás folyamán.

IV. Összefoglalás

A hatósági tanú alkalmazása a büntetőeljárásban főszabály szerint opcionális, ám egyes esetekben mégis kötelező. A törvényhely számos kérdést felvet, amelyeket a fentiekben igyekeztem felvázolni. A de lege ferenda javaslatok csak abban az esetben vehetők figyelembe, ha a hatósági tanú létjogosultságát továbbra is indokoltnak tartjuk. Álláspontom szerint azonban (és ebben újfent csatlakozom Erdei Árpád AB határozathoz fűzött különvéleményéhez) nincs szükség a modern büntetőeljárásban hatósági tanú alkalmazására. Borai is osztja e véleményt, amikor kifejti: „nézetem szerint a hatósági tanú jogintézménye alkalmatlanná vált célja betöltésére, s létjogosultsága is okkal vitatható. A terhelti jogok – vagy éppen az eljárási cselekménnyel érintett más személy jogai – sérthetlenségét a büntetőeljárás-jogban szabályozott jogorvoslati mechanizmus szolgálja. A törvénytelen, szakszerűtlen rendőri eljárás a kivételes, s nem pedig fordítva. A jogsértő rendőri eljárás kivételessége viszont nem teremthet alapot e rendkívül terhes, másrészt vitathatatlanul kétes eredményű és hatásfokú jogintézmény fenntartására.”¹⁸ A Ket. kiváló példát állít a Be. elé akkor, amikor megtiltja a hatósági tanú alkalmazását olyan esetekben, amikor az eljárási cselekményről kép- és hangfelvételt készít. Azt gondolom, hogy a Be-ben

főszabályként kellene bevezetni ezt a megoldást, hiszen annak előnyei megkérdőjelezhetetlenek. Egyfelől az eljárásba nem kapcsolódik be egy új, kívülálló, érdektelen személy, akivel egyébként is csak nőnek a problémák. Hiszen így nem kerülnének plusz egy ember birtokába az eljárás olyan részletei, amelyek kapcsán az eljáró hatóságoknak is figyelemmel kell lenni arra, hogy azokat feleslegesen ne hozzák nyilvánosságra, és nem indulhat büntetőeljárás az ilyen cselekmények miatt. Másfelől gazdaságossági okokból is érdemes inkább a technikai eszközre bízniuk magukat a hatóságoknak, hiszen annak anyagi vonzata napjainkban elenyésző. A hatósági tanú kapcsán így kételyek sem merülhetnek fel, hogy az eljárás valóban úgy zajlott-e le, ahogyan az a jegyzőkönyvben szerepel. A kép- és hangfelvétel egyértelmű bizonyíték lehet az eljárási cselekményről, amely akár még lelkiismeretesebb és alaposabb munkára is ösztönözheti az eljáró hatóságokat amellet, hogy a törvényes eljárás betartását mindenképpen ellenőrizhetővé teszi. Igaz ez még akkor is, ha a technikai eszköz megmásítása ugyanúgy lehetőség, mint a hatósági tanú hatóság irányába történő befolyásolása. A hatósági tanú ugyan garanciális szabályt jelent az eljárásban, és bizonyos (bár nagyon kevés) jogorvoslati és akár favor defensionis¹⁹ jellege is lehet, így a törvényből való kiiktatása komoly beavatkozást jelent, de az általa gerjesztett problémák megoldása csak ilyen drasztikusan lehetséges. A fentiek miatt tehát a hatósági tanú intézményének eltörlése mellett teszem le a voksomat.

Jegyzetek

- ¹ 1896. évi XXXIII. tc. 132. §
- ² Borai Ákos, *A hatósági tanú eljárásjogi kérdéseiről*. Belügyi Szemle 1997. 9. sz. 28. o.
- ³ Be. 183. § (5) bekezdés
- ⁴ Ld. bővebben: vj. 2. 25-27. o.
- ⁵ Nyer. 35. § (1) bek.
- ⁶ Nyer. 35. § (2) bek.
- ⁷ Nyer. 35. § (3) bek.
- ⁸ Nyer. 56. § (1) bek.
- ⁹ A tanúk költségtérítéséről szóló 14/2008. (VI. 27.) IRM rendelet alapján.
- ¹⁰ Ehhez képest érdekes, hogy a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény nem tartalmazza hatósági tanú alkalmazási lehetőségét a polgári eljárásban.
- ¹¹ 1949. évi XX. törvény 54. § és 59. §
- ¹² Lásd erről: Herke Csongor–Fenyvesi Csaba–Tremmel Flórián: *A büntető eljárásjog elmélete*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs 2012. 210. o.
- ¹³ Be. 117. § (2) bek.
- ¹⁴ Be. 81-84. §
- ¹⁵ Vj. 2. 29. o.
- ¹⁶ Ld. Rtv. 21. §
- ¹⁷ Ld. 19/2012. (X. 9.) LÜ utasítás 4. § (5) bekezdés, és 26/2003. (VI. 26.) BM-IM együttes rendelet 3-4. §
- ¹⁸ Vj. 2. 31. o.
- ¹⁹ A védelem kedvezménye. Hiszen akár az érintett terhelt érdekeinek védelmét is elláthatja a hatósági tanú. Ld. bővebben: vj. 27. 65. o.